

Edukácia

Vedecko-odborný časopis

**Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v
Košiciach Ročník 3, číslo 1, 2019. ISSN 1339-8725
<https://doi.org/10.33542/EDU2019-1-0>**

Profil časopisu Edukácia

Vedecko-odborný časopis Edukácia je zameraný na problematiku vzdelávania a výchovy v oblasti základného, stredného a vysokého školstva. Zreteľ kladie na súčasný stav a perspektívy edukačnej praxe, aktuálne aspekty pregraduálnej prípravy učiteľov, sociálnej pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, ako aj pedagogické a psychologické aspekty výchovy v základných výchovných inštitúciách z pohľadu širokej pedagogickej verejnosti. Je určený vedeckým pracovníkom, mladým vysokoškolským učiteľom, doktorandom, ako aj odborným a pedagogickým pracovníkom s cieľom prezentovať trendy v edukácii a vyvolať diskusiu k aktuálnym otázkam prezentovaných oblastí výchovy a vzdelávania.

Ciele vedecko-odborného časopisu Edukácia

- prezentovať súčasné postavenie a funkciu pedagóga v edukačnej praxi a jeho perspektívy,
- prezentovať aktuálne otázky vzdelávania a výchovy z pohľadu učiteľov, sociálnych pedagógov, špeciálnych pedagógov a psychológov,
- prezentovať inovácie v edukačnej praxi; analyzovať stav a problémy prepájania teórie a praxe výchovy a vzdelávania vo vzťahu k moderným vyučovacím koncepciám,
- prezentovať aktuálne trendy v pregraduálnej príprave pedagógov,
- prezentovať výsledky empirických výskumov z oblasti pedagogiky, sociálnej pedagogiky, špeciálnej pedagogiky a psychológie v prostredí rodiny, školy a mimoškolských výchovných inštitúcií.

ISSN: 1339-8725

Periodicita: dvakrát každý druhý rok

Cena: bezplatne

DOI: <https://doi.org/10.33542/EDU2019-1-0>

Výkonný redaktor

PaedDr. Renáta OROSOVÁ, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice, Slovensko

Redakčná rada

Prof. PhDr. Ingrid EMMEROVÁ, PhD.

Pedagogická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku, Ružomberok, Slovensko

Prof. PaedDr. Jarmila HONZÍKOVÁ, PhD.

Fakulta pedagogická, Západočeská univerzita, Plzeň, Česko

Prof. PhDr. Jolana HRONCOVÁ, PhD.

Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko

Prof. UAM dr hab. Michał JARNECKI

Fakulta pedagogická a výtvarných umení, Univerzita Adama Mickiewicza v Poznani, Kalisz, Poľsko

Prof. Serhiy RUDYSHYN, DrSc.

Glukhivska Národná pedagogická univerzita Alexandra Dovzhenka, Hlukhiv, Ukrajina

Prof. Koval PETRO, DrSc.

Prykarpatska Národná univerzita Vasyla Stefanyka, Ivano-Frankivsk, Ukrajina

Prof. Volodymyr STAROSTA, DrSc.

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice, Slovensko

Doc. PhDr. Denisa LABISCHOVÁ, PhD.

Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, Ostrava, Česko

Doc. PaedDr. Lenka ROVNANOVÁ, PhD.

Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko

PaedDr. Janka FERENCOVÁ, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice, Slovensko

Ugrai JÁNOS, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita v Miškolci, Miškolc, Maďarsko

Mgr. Katarína PETRÍKOVÁ, PhD.

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice, Slovensko

Recenzenti

Prof. PaedDr. Ján DANEK, CSc. (UCM Trnava)

Prof. PaedDr. Peter JUSKO, PhD. (UMB Banská Bystrica)

Prof. RNDr. Jan KOPKA, CSc. (UJEP Ústí nad Labem)

Prof. RNDr. Dagmar MARKECHOVÁ, CSc. (UKF Nitra)

Prof. PhDr. Michal MIOVSKÝ, Ph.D. (UK Praha)

Prof. Ing. Pavel RASCHMAN, CSc. (TUKE Košice)

Doc. PaedDr. Libor FRIDMAN, PhD. (UMB Banská Bystrica)

Doc. PaedDr. Tomáš JABLONSKÝ, PhD., m. prof. (KU Ružomberok)

Doc. PaedDr. Marianna MÜLLER DE MORAIS, PhD. (UKF Nitra)

Doc. PaedDr. Lenka PASTERÁKOVÁ, PhD., MBA (PU Prešov)

Doc. PaedDr. Gabriela PAVLOVIČOVÁ, PhD. (UKF Nitra)

Doc. PaedDr. Alica PETRASOVÁ, PhD. (PU Prešov)

Doc. RNDr. Alena PRÍDAVKOVÁ, PhD. (PU Prešov)

Doc. RNDr. Iveta SCHOLTZOVÁ, PhD. (PU Prešov)

Doc. Mgr. Mariana SIROTOVÁ, PhD. (UCM Trnava)

Doc. Mgr. Róbert STOJKA, PhD. (UPJŠ Košice)

Doc. PaedDr. Katarína VANČÍKOVÁ, PhD. (UMB Banská Bystrica)

PaedDr. Veronika GABALOVÁ, PhD. (TU Trnava)

PaedDr. Jana HUDÁKOVÁ, PhD. (PU Prešov)

PaedDr. Lucia MIKURČÍKOVÁ, Ph.D., BCBA (PU Prešov)
PaedDr. Renáta OROSOVÁ, PhD. (UPJŠ Košice)
PaedDr. Eva SEVERINI, PhD. (UK Bratislava)
PaedDr. Mária SLAVÍČKOVÁ, PhD. (UK Bratislava)
PaedDr. Dagmar STRMEŇOVÁ, PhD. (UMB Banská Bystrica)
PaedDr. Lucia ŠEPELÁKOVÁ, PhD. (PU Prešov)
PaedDr. Alena ŠTULAJTEROVÁ, PhD. (UMB Banská Bystrica)
PhDr. Miroslava BRUNCKOVÁ, PhD. (PU Prešov)
PhDr. Gabriela HERÉNYIOVÁ, PhD. (UK Bratislava)
PhDr. Daniela HREHOVÁ, PhD., MBA (TUKE Košice)
PhDr. Ľubica ROVANOVÁ, PhD. (STU Bratislava)
PhDr. Ivana ŠUHAJDOVÁ, PhD. (TU Trnava)
RNDr. Veronika BOJDOVÁ, PhD. (UKF Nitra)
RNDr. Lenka PŘIBYLOVÁ, Ph.D. (MUNI Brno)
Mgr. art. Tomáš BOROS, PhD., ArtD. (UK Bratislava)
Mgr. Martin BRESTOVANSKÝ, PhD. (TU Trnava)
Mgr. Diana DEMKANINOVÁ, PhD. (UK Bratislava)
Mgr. Tomáš GODIŠ, PhD. (TU Trnava)
Mgr. Daniela GUFFOVÁ, PhD. (UMB Banská Bystrica)
Mgr. Zuzana HEINZOVÁ, PhD. (UMB Banská Bystrica)
Mgr. Imrich IŠTVAN, PhD. (PU Prešov)
Mgr. Zlatica JURSOVÁ ZACHAROVÁ, PhD. (UK Bratislava)
Mgr. Jana KAPOVÁ, PhD. (PU Prešov)
Mgr. Vladimír KOBZA, PhD. (UMB Banská Bystrica)
Mgr. Kristína LIBERČANOVÁ, PhD. (TU Trnava)
Mgr. Zuzana LYNCH, PhD. (UMB Banská Bystrica)
Mgr. Jana NEMCOVÁ, PhD. (UK Bratislava)
Mgr. Katarína PETRÍKOVÁ, PhD. (UPJŠ Košice)
Mgr. Pavol SUCHAREK, PhD. (PU Prešov)

PREVENCIA ONLINE RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA ZO STRANY SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA A PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV V KRAJINÁCH V4

PREVENTION OF THE ONLINE RISK BEHAVIOR FROM THE ASPEKT OF SOCIAL PEDAGOGUE AND PEDAGOGICAL STAFF IN V4 COUNTRIES

Miriam Niklová

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, UMB v Banskej Bystrici

Abstract:

The Internet as a medium of the new era represents one of the most important communication tool of the third Millennium. The children and youth belong among the largest and most active electronic media user groups, but they also represent the group at the greatest risk, since they are not always able to critically select the information offered by the media. The virtual environment is favourable for the development of risk behaviour, endangering not only the individuals, but also their surroundings. The study aims to explain the topic and point out that the online risk behaviour among the children and youth must be addressed on the theoretical and empirical levels in the V4 countries: Slovakia, Hungary, Poland and the Czech Republic.

Key words:

prevention, risk behavior, pupils, social educator, the teacher, country V 4, school

Úvod

Podľa prieskumu medzinárodného štatistického portálu *Statistica* je zaznamenaný nárast používateľov internetu. V roku 2016 bol počet používateľov internetu na celom svete 3,39 miliardy, pričom v roku 2017 služby internetu využívalo 3,58 miliardy ľudí. Elektronické médiá s prístupom na internet sa nepochybne stávajú aj súčasťou životov detí a mládeže. Prostredie internetu je oproti iným masovokomunikačným prostriedkom špecifické rýchlosťou poskytovania informácií, aktuálnosťou, flexibilitou a ľahkou dostupnosťou v rámci celého sveta, množstvo kontaktov a pod. Deti sa rodia do digitálneho sveta a stávajú sa generáciami, ktoré vyrastajú späté s technológiami od útleho veku. Život tzv. „digitálnych detí“ je tvorený prelínaním sa reálne prežívaného a virtuálneho sveta. Generácia Z je tvorená jednotlivcami, ktorí sa narodili po roku 2000 a sú typickí tým, že sú od detstva obklopení modernými informačno – komunikačnými technológiami. V poslednej dobe sa hovorí aj o tzv. „Google generation“, ku ktorej patria zástupcovia „digitálnych domorodcov“, ktorí si nepamätajú dobu bez počítačov, internetu a vyhľadávača Google. Títo sú denne zvyknutí pracovať s uvedenými médiami a nie sú len pasívnymi príjemcami informácií, ale prostredníctvom médií poznatky zdieľajú, vytvárajú, nepretržite komunikujú a aktívne získavajú vedomosti aj spôsobilosti. Deti tejto generácie vnímajú elektronické médiá ako súčasť svojho života (Spitzer, 2014). Digitalizácia nášho sveta je globálny fenomén, rovnako aj jej dôsledky na oblasť vzdelávania a zdravia (nedostatočné vzdelávanie spôsobené nedostatkom spánku, nadváha, depresie,...). V súčasnej dobe sú fenoménom digitalizácie zasiahnuté všetky spoločnosti a kultúry, ide o nesmierne expanzívny a dynamický

proces a preto je nevyhnutné ako uvádza M. Spitzer (2016) zaoberať sa rizikami, ktoré z neho vyplývajú.

Online rizikové správanie M. Dulovics a J. Makúchová (2018) charakterizujú ako správanie jedinca vo virtuálnom priestore, ktorým vedome alebo nevedome ohrozuje seba a svoje okolie. Mnohé z foriem online rizikového správania existovali už v minulosti. Rozdiel spočíva v tom, že sa s rozvojom internetu transformovali z reálneho do digitálneho prostredia.

Vo vzťahu k virtuálnemu prostrediu vyššie uvedení autori uvažujú o dvoch základných rovinách rizikového správania:

Rizikové využívanie internetu:

- vyhľadávanie nevhodných obsahov;
- nadmerne dlhý čas strávený na internete;
- neuvážené zverejňovanie osobných údajov.

Rizikové správanie v prostredí internetu:

- šírenie nevhodných obsahov;
- formy kyberšikanovania;
- nevhodné sexuálne správanie;
- formy počítačovej kriminality.

K online rizikovému správaniu môžeme zaradiť kyberšikanu a všetky jej formy, sexting ako rizikové správanie na sociálnych sieťach, závislostné správanie vo vzťahu k internetu, kompulzívne hranie online hier, intolerantné a rasistické prejavy v prostredí internetu, cybersex, rizikové správanie vo vzťahu k virtuálnym svetom, nevhodná selekcia informácií a prijímanie desinformácií, ktoré ponúkajú mediálne obsahy a ďalšie pridružené formy jednak správania a jednak nevhodného vývinu jednotlivcov.

Podľa výskumov *National Media and Infocommunications Authority's research* v Maďarsku jedinci vo veku 20-29 rokov trávajú v priemere 4,4 hodiny denne na internete a začínajú používať internet samostatne vo veku 9 rokov. K podobným zisteniam dospela aj A. Galan (2018), ktorá uvádza, že počas víkendov trávajú mladí ľudia v priemere 5,2 hodín na internete, pričom ho využívajú najmä na zábavu, sledovanie videí a používanie sociálnych sietí.

D. Biechowska (2017, s. 119) poukazuje na problémové využívanie internetu u detí a mládeže v Poľsku. Z výsledkov jej výskumu vyplýva, že 20 % teenagerov uvádza, že sa nedostatočne stravuje kvôli času strávenému na internete, 35% teenagerov pripúšťa, že internet má nepriaznivý vplyv na ich vzťahy s rodinou a priateľmi. Deti začínajú používať internet v stále mladšom veku. Podľa štúdie EUkids, prvý kontakt detí s internetom v Poľsku je vo veku 7 až 11 rokov. 33% detí vo veku 9-10 rokov je na internete každý deň. Táto miera sa zvyšuje na 80% u skupiny 15-16-ročných. Používanie internetu je neoddeliteľnou súčasťou každodenného života detí. V Európe priemerne 93% mladých používateľov internetu používa internetovú sieť aspoň raz týždenne a 60% sa pripája každý deň alebo takmer každý deň. V Poľsku podľa výsledkov výskumu EUkids je 98% prihlásených detí aspoň raz týždenne a 74% denne, 24% 1-2 krát týždenne.

Podobná situácia je aj v Maďarsku, kde podľa štúdie EUkids deti začínajú používať internet od 9 rokov. 60 % detí v Maďarsku je pravidelne pripojených na internet, 35 % detí uviedlo, že sa na internet pripája 2 krát do týždňa. Z hľadiska miery používania internetu sú deti a mladiství v Českej republike v popredí evropského rebríčku – 75 % detí uviedlo, že používajú internet každý deň alebo skoro každý deň. Čo sa týka digitálnej gramotnosti, sú české deti a dospievajúci nadpriemerne vzdelaní v rámci Európy. Porovnateľná situácia je aj na Slovensku, kde podľa výsledkov výskumu EUkids až 63% dospievajúcich sa pripája na internet viackrát denne a pri jednom

pripojení strávi 31,8% žiakov na internete jednu až dve hodiny. 24,8% žiakov dve až tri hodiny denne. Viac ako 3 hodiny denne za počítačom a pripojenie na sieť uviedlo 15% detí. S nárastom digitalizácie sa dá predpokladať, že uvedené percentá budú perspektívne stúpať.

Problemátike rizikového správania vo virtuálnom prostredí a jej prevencie sa v teoreticko-empirickej rovine venujú najmä K. Hollá (2017), M. Dulovics (2018), M. Niklová (2017, 2018), I. Emmerová (2018), J. Makúchová (2018), K. Kopecký (2015), S. Hofferková (2018), A. Galan (2018), E. Konieczna (2018) a i.

Prevencia rizikového správania v krajinách V4

Prevencia mediálnych závislostí a ďalších sociálno-patologických javov je predmetom záujmu rôznych subjektov a je zdôrazňovaná vo viacerých dokumentoch Slovenskej republiky a to *Stratégii prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR na roky 2016 až 2020* a *Koncepcii kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 -2020*. V „*Stratégii prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR na roky 2016 až 2020*“ je prevencia akcentovaná v rámci dvoch hlavných priorít, č. 1: „*Znižovanie kriminality a inej protispoločenskej činnosti*“, kde upozorňuje na počítačovú kriminalitu a „elimináciu propagácie kriminality prostredníctvom všetkých druhov médií (film, TV, rozhlas, internet, tlačoviny)“. Priorita č. 5 „*Reakcia na nové trendy a hrozby v oblasti bezpečnosti a verejného poriadku*“ poukazuje na nutnosť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti vo virtuálnom prostredí. Strategické dokumenty predstavujú východisko pre koncipovanie prevencie vo všetkých rezortoch, osobitne pre oblasť školského prostredia.

V školách na Slovensku je prevencia rizikového správania uskutočňovaná prostredníctvom pedagogických (koordinátor prevencie, učiteľia,...), ale aj odborných zamestnancov školy (sociálny pedagóg, školský psychológ a i.). Pre oblasť prevencie je v školách kompetentný najmä sociálny pedagóg, na čo poukazuje aj Zákon č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v §24. Podrobnejšie k jednotlivým pracovným činnostiam sociálneho pedagóga je uvedené v Pokyne ministra č. 39/2017, ktorým sa vydávajú profesijné štandardy pre jednotlivé kategórie a podkategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení. V súčasnosti existuje množstvo projektov a preventívnych programov, prostredníctvom ktorých môžu pedagogickí a odborní zamestnanci školy zabezpečovať prevenciu rizikového správania sa žiakov vo virtuálnom prostredí. Medzi najznámejšie z nich patria *zodpovedne.sk*, *ovce.sk*, *medialnavychova.sk*, *internetovazavislost.sk*, *pomoc.sk*, *stopline.sk* a i. Významným projektom je projekt *zodpovedne.sk*, ktorý ponúka široké spektrum metodických manuálov a príručiek pre sociálnych pedagógov, koordinátorov prevencie, učiteľov, ale aj rodičov detí v prevencii rizikového správania sa vo virtuálnom prostredí. Projekt *zodpovedne.sk* sa orientuje na zodpovedné a bezpečné používanie moderných technológií predovšetkým internetu a mobilného telefónu. Prostredníctvom projektu sa šíri povedomie o hrozbách a rizikách vyplývajúcich z používania moderných technológií. Projekt podporuje zodpovedné používanie internetu a mobilu, zvyšuje povedomie, podporuje mediálnu gramotnosť a rozvíja kritické myslenie u detí a mládeže. Uvedený projekt vznikol v roku 2007 a je jediný projekt na Slovensku, ktorý je podporovaný Európskou úniou v rámci komunitárneho programu „Bezpečný internet“. Škola je jednou z inštitúcií, kde žiaci trávajú podstatnú časť svojho času a je jedným z kľúčových faktorov pri odhaľovaní rizikového správania. Osobitnú úlohu vo výchovno-vzdelávacom procese v školách zastáva mediálny výchova. Cieľom mediálnej výchovy je rozvoj kritického myslenia u žiakov, ochrana pred potencionálnym ohrozením, selekcia prijímaných informácií s cieľom vyjadriť a vytvárať vlastné názory a postoje vo vzťahu k médiám a mediálnym

produktom. V nadväznosti na mediálnu gramotnosť by žiaci mali sami dokázať koncipovať mediálne produkty a mali by disponovať takými kompetenciami, ktorým by mohli efektívne čeliť mediálnej manipulácii. Je v kompetenciách školy, akým spôsobom povinne integruje problematiku mediálnej výchovy do obsahu vzdelávania. Najčastejšie sa v školách realizuje mediálna výchova ako prierezová téma a integruje sa do školských kurikul iných edukatívnych predmetov a to najmä informatiky, slovenského jazyka alebo výchovných predmetov akými sú najmä: etická výchova, občianska, hudobná a i. Učiteľ môže v edukačnom procese využívať rôzne metódy, ktoré musí flexibilne korigovať vzhľadom ku špecifikám tej, ktorej vekovej skupiny. Cieľom mediálnej výchovy je podľa Koncepcie mediálnej výchovy v Slovenskej republike v kontexte celoživotného vzdelávania naučiť všetky vekové skupiny zodpovednému prístupu k médiám a mediálnym obsahom, naučiť ich využívať nové komunikačné technológie a chrániť maloletých pred nezákonnými a nevhodnými obsahmi.

Prevencia kybernetických hrozieb v podmienkach Českej republiky so zreteľom na školské prostredie je explicitne vymedzená viacerými legislatívnymi normami ako sú: Zákon č. 561/2004 Školský zákon, Zákon č. 563/2004 o pedagogických zamestnancoch, Zákon č. 65/2017 o ochrane zdravia pred škodlivým účinkom návykových látok, Vyhláškou č. 72/2005 o poradenských službách a školských poradniach. Významným dokumentom v oblasti prevencie je *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018*. Ministerstvo školstva ČR poskytuje školám a školským zariadeniam metodické príručky so zreteľom na špecifický typ rizikového správania. V školách sa prevencia uskutočňuje prostredníctvom, výchovného poradcu, školského psychológa, školského pedagóga a predovšetkým prostredníctvom školského metodika prevencie. Školský metodik prevencie pôsobí ako koordinátor v prevencii rizikového správania, vytvára, aktualizuje a implementuje preventívnu stratégiu školy na obdobie jedného školského roka. Okrem toho vytvára krízový plán, dlhodobjšie strategické preventívne programy a i. Podobne ako na Slovensku, tak aj v školách v ČR je prevencia rizikového správania implementovaná v rámci školských vzdelávacích programov, taktiež ako prierezová téma alebo ako nepovinný predmet (prostredníctvom etickej výchovy a i.). Prevencia je najčastejšie realizovaná formou krátkodobých aktivít (prednášky, besedy, diskusie,...), ale aj dlhodobých preventívnych programov. Nezastupiteľnú úlohu v prevencii rizikového správania v školskom prostredí zohrávajú verejné a súkromné neziskové organizácie, ktoré ponúkajú školám krátkodobé a dlhodobé preventívne aktivity, o ktoré prejavujú školy záujem (S. Hofferková, 2018).

V prevencii rizikového správania v prostredí internetu vytvorila a prijala vláda Maďarskej republiky v roku 2016 strategický dokument pod názvom *Hungarian Government prepared the Digital Child Protection Strategy*, v ktorej sa poukazuje na mediálnu gramotnosť, informovanosť, bezpečnosť u detí a mládeže. Kardiálnym cieľom stratégie je „podporiť rozumné využívanie internetu s cieľom lepšieho presadzovania pravidiel a opatrení na ochranu detí a mládeže“. Zákon o ochrane detí umožňuje pôsobenie sociálnych pedagógov vo všetkých oblastiach sociálnej starostlivosti (rodinná pomoc, služby starostlivosti o deti, ochrana detí v školách a materských školách, detské a dočasné domy, miestne správy, opatrovnícke centrá, vysoké školy, zdravotnícke zariadenia atď.). Úlohou školského sociálneho pedagóga v Maďarsku je predchádzať, zmierňovať alebo odstraňovať všetky znevýhodnenia ohrozujúce zdravý vývin osobnosti dieťaťa. V súčasnosti s rozvojom IKT pozornosť venuje aj rizikám, ktoré vyplývajú z ich používania.

Prevencia rizikového správania v prostredí internetu v školách je implementovaná do učebných osnov s cieľom rozvíjania mediálnej gramotnosti u žiakov prostredníctvom

kritického myslenia. Prioritou v oblasti vzdelávania je, aby sa žiaci stali zodpovednými účastníkmi mediálnej a globálnej kultúry (A. Galán, G. Szabó, 2018).

Významnú úlohu v prevencii v Maďarsku zastáva organizácia *The International Children's Safety Service* sa pripojila k programu Európskej komisie pre bezpečnejší internet s cieľom ochrany detí a mládeže. Pre žiakov vo veku 4-8 rokov je pripravený príbeh o Bibi, v ktorom sa deťom poukazuje na nebezpečenstvá virtuálneho prostredia. Pre 13-16 ročných žiakov je vytvorený projekt *WebWeWant*, ktorý predstavuje edukačný materiál zameraný na predchádzanie rizikového správania a bezpečné používanie internetu. Ďalšou z alternatív je webová stránka webwewant.eu, ktorá poskytuje učiteľom metodické príručky a materiály s cieľom naučiť žiakov bezpečne používať internet a rozvíjať ich kritické myslenie. Vyššie uvedená organizácia pravidelne organizuje konferencie, ktoré sa zaoberajú riešenou problematikou.

Ako ďalšia organizácia v Maďarsku je *The National Data Protection and Information Authority*, ktorá vypracovala v roku 2015 program o ochrane údajov pre mladých pod názvom "Key to the Net World", ktorý poukazuje na hrozby súvisiace s používaním internetu. Pre učiteľov bol vytvorený tzv. model tútorálu určeného pre žiakov s cieľom naučiť žiakov ako sa chrániť a správať v prostredí internetu.

Prevencia rizikového správania žiakov vo virtuálnom priestore v školách V Poľsku je zameraná na vytváranie špecifických zručností s cieľom kritického a zodpovedného používaniu internetu a sociálnych sietí, ako aj bezpečné odosielanie a prijímanie mediálnych obsahov (Juszyk, 2003). V rámci reformy vzdelávacieho systému je oblasť prevencie mediálnych ohrození implementovaná v intenciách čitateľskej a mediálnej výchovy. Cieľom je naučiť žiakov etickému správaniu sa v prostredí internetu. V dôsledku reformy sa v školách v Poľsku od roku 2008 je vzdelávanie v oblasti médií implicitne vymedzené v učebných osnovách vybraných predmetov ako sú poľský jazyk, história, informačné technológie a i. Cieľom preventívnych aktivít je iniciovať žiakov k zmene návykov v oblasti trávenia voľného času, smerom od závislostného správania k racionálnemu využívaniu internetu a moderných technológií (E. Konieczna, 2014).

Medzi najpopulárnejšie preventívne programy adresované deťom a mládeži v Poľsku patria nasledovné programy: "W sieci" (<http://www.profil-aktyk.info/wsieci.html>), "Sieciaki"[NetKids](<https://sieciaki.pl/>), "Stopcyberprzemocy"(<http://www.profilaktyk.info/cyberprzemoc.html>), "Komputer, Internet, gry-nauka i zabawa, czy uzaleznienie" (Počítač, internet, hry - učenie a hranie alebo závislosť) (<http://www.profilaktyk.info/komputer.html>), pričom každý z nich predstavuje komplexný nástroj určený na realizovanie konkrétnych úloh v prevencii rizikového správania vo virtuálnom priestore (E. Konieczna, 2018).

V nariadení ministerstva školstva zo dňa 17.11. 2010 je v Poľsku vymedzené pôsobenie školského pedagóga a jeho úlohy, ako aj vymedzenie profesijných kompetencií a zdôraznenie nevyhnutnej spolupráce všetkých špecialistov, ktorí v školách pôsobia a poskytujú odbornú pomoc. V súlade s legislatívnou normou (ministerstva školstva z roku 2010) plní v školách školský pedagóg nasledovné úlohy:

sociálno-výchovná práca so žiakmi, výchovná prevencia, individuálna pedagogická starostlivosť o deti s problémami v správaní, profesionálna orientácia žiakov a i. Podobne ako v ďalších krajinách V4, tak ja v Poľsku, nové problémy, ktoré sú úzko spätá expanziou novodobých moderných IKT vynárajú aj nové problémy, ktoré je potrebné riešiť a najmä nim predchádzať. To si však vyžaduje tímovú spoluprácu všetkých odborníkov v škole, ale aj mimo nej, ale najmä podporu zo strany rodičov žiakov.

Záver

Z výsledkov výskumu projektu EU Kids online vyplýva, že čím viac deti používajú internet, tým majú viac skúseností s online aktivitami a nadobudnú digitálnych zručností. Zároveň existuje aj vyššia pravdepodobnosť, že z online prostredia vyťažia viac možností a pozitív. Taktiež sa zistilo, že čím častejšie deti používajú internet, tým sú viac vystavené nebezpečenstvu a rizikám na internete (S. Livingstone, G. Mascheroni, E. Staksrud, 2015). Podľa prezentovaných výsledkov výskumu z projektu EU kids sa odborníci diferencujú k riešenej problematike v dvoch smeroch. Prví z nich zastávajú názor, že nadmerné používanie internetu je možné merať rôznymi metodikami a metódami a je možné ho klasifikovať ako „patologickú závislosť“ alebo „duševnú chorobu“. Druhý rad odborníkov zastáva tzv. „reflexívny prístup“ a inklinuje k názoru, že používanie internetu deťmi a mládežou je veľmi relatívne a akcentujú dôležitosť rodičovskej mediácie pri predchádzaní negatívnym javom súvisiacim s používaním internetu (EUKids 2014). V súčasnosti je vo výskume v rámci EUKids v rokoch 2014-2018 zapojených až 33 krajín, pričom aktuálne výsledky ešte nie sú zverejnené. Prevencia rizikového správania vo virtuálnom prostredí so zreteľom na školy si vyžaduje koordinovaný, systematický a komplexný prístup zo strany pedagogických a odborných zamestnancov. Možnosti ako predchádzať rizikovému správaniu so zreteľom na virtuálny priestor v krajinách V4 je niekoľko. V školskom prostredí je prevencia zabezpečovaná koordinovaným prístupom pedagogických a odborných zamestnancov, aj keď v komparácii krajín V4 sú značné odlišnosti vo funkciách resp. pozíciách uvedených odborníkov (na Slovensku koordinátor prevencie, sociálny pedagóg a i., v ČR školský metodik prevencie, v Poľsku školský pedagóg, v Maďarsku školský sociálny pedagóg a i.). V krajinách V4 existujú viaceré subjekty a inštitúcie, ktoré zabezpečujú prevenciu rizikového správania vo virtuálnom prostredí prostredníctvom rôznych preventívnych programov a projektov, ktoré poskytujú metodickú pomoc učiteľom, ale aj rodičom žiakov, čo je veľmi pozitívne. Prevencia rizikového správania vo virtuálnom prostredí je implementovaná do učebných osnov vybraných predmetov a ťažiskovo zastúpená v predmetoch ako je mediálna výchova, etická výchova alebo tzv. čitateľská výchova. Akcent sa kladie na rozvíjanie mediálnej gramotnosti u žiakov a poukázanie na nebezpečenstvá a riziká plynúce z používania moderných IKT. Vo vzťahu k rodine je zdôrazňovaná najmä rodičovská mediácia. Významná je aj oblasť zmysluplného trávenia voľného času formou záujmovej činnosti ako efektívneho faktora prevencie.

Prevencia online rizikového správania v prostredí internetu alebo prostredníctvom iných foriem IKT patrí medzi ťažiskové činnosti školských sociálnych pedagógov, na čo poukazujú J. Hroncová, I. Emmerová, K. Hollá, M. Dulovics a i. V intenciách primárnej prevencie, školský sociálny pedagóg pôsobí na žiakov v smere viktimačnom a v smere patratoračnom (M. Dulovics, 2017). V prvej rovine je úlohou sociálnych pedagógov poskytnúť žiakom základné informácie o bezpečnom používaní internetu, ako aj informácie o dôležitosti dodržiavania pravidiel slušného správania v intenciách virtuálnej komunikácie. Z ďalšieho aspektu je dôležité informovať žiakov o možných negatívnych následkoch ich protispoločenského konania vo virtuálnom priestore a predísť rôznym formám deviantného správania. Sekundárna prevencia, ktorá je v školách ťažiskovo zastúpená je zameraná na rizikové skupiny žiakov, u ktorých je predpoklad, že sa sami budú správať deviantne alebo sa stanú obeťami deviantného správania. V rámci sekundárnej prevencie je nutné, zo strany sociálneho pedagóga, zamerať pozornosť na žiakov, ktorí sú uzavretí, marginalizovaní, pochádzajú zo znevýhodneného sociálneho prostredia, boli obeťou šikanovania a pod. Školský sociálny pedagóg disponuje kompetenciami v zmysle predchádzania a riešenia rizikového správania vo virtuálnom prostredí (prevencie, poradenstva, terapie,...).

Výhodou sociálneho pedagóga ako odborného zamestnanca školy je, že nie je zaťažovaný vyučovacím procesom a môže realizovať preventívne aktivity formou preventívnych projektov a programov v plnom rozsahu a dlhodobo. Tie sú považované v prevencii za veľmi efektívne. Keďže v súčasnosti s nárastom problémového správania žiakov, ako aj znižovaním veku, v ktorom sa u žiakov prejavujú, klesá preventabilita žiakov. Je nevyhnutné preventívne pôsobiť na žiakov už na prvom stupni základných škôl formou nešpecifickej prevencie a kontinuálne prechádzať do špecifickej prevencie vybraných foriem deviantného správania. Sociálny pedagóg môže aplikovať rôzne aktivizujúce metódy pri realizovaní preventívneho programu alebo iných preventívnych aktivít, ktoré sú pre žiakov prijateľnejšie a sám žiak sa stáva aktívnym participantom na ich riešení. V súčasnosti existujú mnohé internetové portály ako napr. www.ovce.sk, www.nezavislost.sk, www.stopline.sk, www.pomoc.sk, www.nehejtuj.sk a i., na ktorých sú dostupné mnohé metodiky, aktivity, ktoré môžu byť aplikované alebo modifikované na konkrétne školské prostredie.

Literatúra

- Dulovics, M. – Makúchová, J. (2018). Selected forms of online risk behaviour in theoretical reflections focused on the occurrence of cyber-bullying in school environment. In: Niklová, M. et al. (2018). *Virtual Risks for Children and Youth and the Possibilities of Their Prevention in the V4 countries*. Banská Bystrica : Belianum. ISBN 978-80-557-1428-8 (s. 62-76).
- Dulovics, M. (2017). Participácia školských sociálnych pedagógov na prevencii online rizikového správania. In SOCIALIA 2017. Participácia sociálnych pedagógov a iných pomáhajúcich profesií na prevencii a riešení sociálnopatologických javov u detí, mládeže a dospelých v krajinách V4 – súčasný stav, problémy a priority.“ Banská Bystrica : Belianum, (2017) ISBN 978-80-557-1331-1 (79-80).
- Galán, A. – G. Szabó. (2018). Risky behavior of children and young people in cyberspace and opportunities for prevention in Hungary. In: Niklová, M. et al. (2018). *Virtual Risks for Children and Youth and the Possibilities of Their Prevention in the V4 countries*. Banská Bystrica : Belianum. ISBN 978-80-557-1428-8 (s. 93-114).
- Hofferková, S. (2018). Threat and the possibilities of prevention within the czech schooling system. In: Niklová, M. et al. (2018). *Virtual Risks for Children and Youth and the Possibilities of Their Prevention in the V4 countries*. Banská Bystrica : Belianum. ISBN 978-80-557-1428-8 (s. 77-92).
- Hollá, K. (2016). *Sexting a kyberšikana*. Bratislava : Iris. 166 s. ISBN 978-80-8153-061-6.
- Hollá, K. a kol. (2017). *Prevencia kyberagresie a kyberšikanovania*. Nitra : PF UK. ISBN 978-80-558-1210-6.
- Hungarian Government prepared the Digital Child Protection Strategy*. Dostupné na: <http://www.kormany.hu/download/6/0e/c0000/Magyarorsz%C3%A1g%20Digit%C3%A1lis%20Gyermeke%C3%A9rt%20Strat%C3%A9gia.pdf> 15. 05. 2018.
- http://www.webwewant.eu/documents/10180/18685/Handbook_HU.pdf/421c9a28-c14e-4be5-aa1c-93dd78649108 14.05. 2018.
- http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_ci_in_h&lang=en 27. 04. 2018.
- Juszczyk, S. (2003). *Edukacja medialna*, [In] T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”. ISBN 83-88149-92-X.

Konieczna, E., J. (2014). *Zastosowanie teatroterapii w praktyce pedagogicznej*, In: W. Sikorski, A. Sikorska (red.), *Od teatru pedagogicznego do teatru terapeutycznego*. Warszawa: Difin. 2014. ISBN 978-83-7930-335-9.

Biechowska, D. (2017) *Wzory korzystania z Internetu*, In: K. Ostaszewski (red.), *Monitorowanie zachowań ryzykownych, zachowań nałogowych i problemów zdrowia psychicznego 15-letniej młodzieży*.

Kopecký, K., Szotkowski, R., Krejčí, V. (2015). *Rizikové chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc : Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci.

<http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/participant-countries/hungary/Hungarian-report.pdf>

<http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/participant-countries/poland/PolishReport.pdf>

<http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/participant-countries/czech-republic/CzechExecSum.pdf>

(http://nmhh.hu/dokumentum/3886/ITHAKA_EU_KIDS_Magyar_Jelentes_NMHH_Final_12.pdf 06. 05. 2018.)

http://nmhh.hu/dokumentum/187704/lakossagi_internethasznalat_2016.pdf 20. 04. 2018.

<http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/participant-countries/slovakia/SK-DOSPIEVAJCIVO.pdf>

Livingstone, S. – Mascheroni, G. – Staksrud, E. (2015). *Developing a framework for researching children's online risks and opportunities in Europe*. EU Kids Online, London, UK. 2015. [online] Dostupné na <http://eprints.lse.ac.uk/61015/>.

Children's Use of Online Technologies in Europe. London : 2014. ISSN 2045- 256X.

http://www.epalya.hu/media/mappa_kieg/Szocialpedagogus.pdf

Spitzer, M. (2014). *Digitální demence*. Brno : Host. 343s. ISBN 97880-7294-872-7.

Spitzer, M. (2016). *Kybernemoc*. Brno : Host. 391s. ISBN 978-80-7491-792-9.

Zákon č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

Pokyn ministra č. 39/2017, ktorým sa vydávajú profesijné štandardy pre jednotlivé kategórie a podkategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení.

Adresa autora

Doc. PhDr. Miriam Niklová, PhD.

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, UMB v Banskej Bystrici

Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica

miriam.niklova@pdf.umb.sk